

STATSRÅDETS
SVENSKA
SPRÅKNÄMND

Språkråd

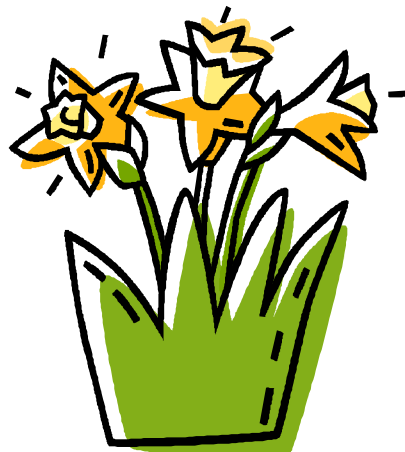
1/2007

Statsrådets svenska språknämnd informerar
Valtioneuvoston ruotsin kielen lautakunta tiedottaa

Redaktör: Marika Paajanen

11.4.2007

- ◆ Språknämndens sammansättning 2007–2009 s. 2
- ◆ Nämnden rekommenderar s. 3
- ◆ Valtionhallinnon kielipalvelut nyt ja tulevaisuudessa s. 4
- ◆ Analysera, resonera och dokumentera – tankvärda tips för översättare av EU-relaterade texter s. 7
- ◆ Hjälpmedel på Internet s. 13

Statsrådets svenska språknämnd
finns på adressen

www.vnk.fi/spraknamnden

Där hittar du också alla nummer av Språkråd från och med
Språkråd 1/2001

Språknämndens sammansättning 1.1.2007–31.12.2009

Medlemmarna i statsrådets svenska språknämnd utses av statsrådet för tre år i sänder. Vid årsskiftet 2006/2007 ändrades nämndens sammansättning och för perioden 1.1.2007–31.12.2009 har nämnden följande sammansättning:

Paulina Tallroth, ordförande, regeringsråd, justitieministeriets förvaltningsenhet, ansvarsområdet för språkärenden, **Katarina Petrell**, vice ordförande, regeringsråd, chef för statsrådets translatorsbyrå, **Henrik Bruun**, lagstiftningsråd, granskningsbyrån vid justitieministeriets lagberedningsavdelning, **Mikael Ekholm**, överslator, statsrådets translatorsbyrå, **Leila Leskinen**, translator, kommunikationsministeriet, **Ann-Marie Malmsten**, för närvarande projektchef vid statsrådets translatorsbyrå, **Kari Raunio**, translator, riksdagens svenska byrå och **Eivor Sommardahl**, specialforskare, svenska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken. Sekreterare är **Mariika Paajanen**, translator, statsrådets translatorsbyrå.

Nämnden samarbetar med följande sakkunniga: **Marita Aaltonen**, biträdande chef, statsrådets translatorsbyrå, **Carolina Ahlström**, lagstiftningsråd, granskningsbyrån vid justitieministeriets lagberedningsavdelning, **Hans Appel**, lagstiftningsråd, granskningsbyrån vid justitieministeriets lagberedningsavdelning, **Solveig Forsbacka**, lagstiftningssekreterare, justitieministeriets lagberedningsavdelning, **Anne-Marie Mattsson**, byråchef, riksdagens svenska byrå, **Marianne von Nandelstadh**, lagstiftningssekreterare, justitieministeriets lagberedningsavdelning, **Stefan Nordman**, riksdagssekreterare, riksdagens svenska byrå, **Diana Nyberg**, informatiker, statsrådets translatorsbyrå, **Sten Palmgren**, lagstiftningsråd, justitieministeriets lagberedningsavdelning, **Mikael Reuter**, byråchef, svenska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken, **Ingegerd Svensk**, translator, Finlands Bank och **Sunna Vennström**, överslator, statsrådets translatorsbyrå. Vid behov konsulterar nämnden också andra experter.

Språknämndens uppgifter och arbetsmetoder framgår av statsrådets förordning om statsrådets svenska språknämnd (1037/2000). Språknämnden har bl.a. till uppgift att

- vara ett samordnande organ i frågor som gäller de statliga myndigheternas svenska språkbruk, särskilt lagspråket,
- arbeta för ett klart och begripligt svenskt lag- och förvaltningspråk i Finland samt
- ta initiativ och vidta åtgärder för förbättrande av de statliga myndigheternas svenska språkbruk.

För att samordna översättnings- och granskningsverksamheten ger språknämnden bl.a. ut handboken Svenskt lagspråk i Finland (SLAF). Den senaste upplagan av handboken gavs ut 2004. Dessutom arrangerar språknämnden seminarier om aktuella teman ett par gånger om året. Frågor och initiativ kan sändas till språknämnden per e-post, fax eller post, se kontaktinformationen på sista sidan.

Nämnden rekommenderar

Mall för statsrådets U-skrivelser

På nämndens klarspråksseminarium i oktober efterlystes en mall för statsrådets U-skrivelser. Nämnden rekommenderar följande mall:

Statsrådets skrivelse till Riksdagen om ett förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv / ett förslag till rådets förordning / ett förslag till rådets beslut ...

I enlighet med 96 § 2 mom. i grundlagen översänds till riksdagen Europeiska gemenskapernas kommissions förslag av den xx xxx 200X till Europaparlamentets och rådets direktiv om / till rådets förordning om / till rådets beslut om ... samt en promemoria om förslaget.

Obs! Riksdagen skrivs alltså med stort R i rubriken och med litet r i texten.

(Valtioneuvoston kirjelmä Eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi / ehdotuksesta neuvoston asetukseksi / ehdotuksesta neuvoston päätökseksi ...)

Perustuslain 96 §:n 2 momentin perusteella/mukaisesti lähetetään eduskunnalle Euroopan yhteisöjen komission xx päivänä xxkuuta 200X tekemä/esittämä ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi / ehdotus neuvoston asetukseksi / ehdotus neuvoston päätökseksi ... sekä ehdotuksesta laadittu muistio.)

säädöspolitiikka = lagstiftningspolitik ◆ säädösvalmistelu = lagberedning

Ordet *säädös* motsvaras vanligen av *författning*. Författning är emellertid ett lite förrådiskt ord, eftersom det å ena sidan är en gemensam term för lagar och andra bindande rättsregler, men å andra sidan också kan avse konstitutionen (statsförfattningen; valtiosääntö).

Säädöspolitiikka är ett begrepp som har myntats i Finland. På svenska bör *säädöspolitiikka* kallas *lagstiftningspolitik*. Lagstiftningspolitiken är en strategi för lagstiftningsarbetet. Den innehåller de viktigaste mål som varje regering ställer upp för lagberedningen och lagstiftningsarbetet tillsammans med riksdagen. Lagstiftningspolitiken innehåller också en översyn av gällande lagstiftning, kvalitetsförbättring, lagteknisk förbättring m.m. (Se närmare t.ex. TemaNord 2005:516. Lagstiftningspolitik.)

Med *författningspolitik* avses vanligen debatt och beslut inriktade på att förändra konstitutionen (statsförfattningen).

För *säädösvalmistelu* finns det väl inarbetade ordet *lagberedning*, och det täcker inte bara beredningen av lagar utan också beredningen av andra författningar. (Se SLAF s. 301.) Säädösvalmistelu bör inte översättas med författningsberedning, eftersom detta för tankarna till konstitutionen.

Valtionhallinnon kielipalvelut nyt ja tulevaisuudessa

Valtioneuvoston kanslia asetti kevättalvella 2006 valtion kielipalvelut -hankkeen, jonka tavoitteena oli parantaa valtionhallinnon kielipalveluiden tuottavuutta, laatua ja saatavuutta niin kansalliskielten kuin muidenkin kielten osalta.

*Valtion kielipalvelut -hankkeessa kielipalveluilla tarkoitettiin kääntämistä, kielentarkistusta, tulkkausta ja sanastotyötä. Hankkeen tehtävänä oli kartoittaa aluksi valtionhallinnon kielipalveluiden nykytila ja sen jälkeen tutkia eri vaihtoehtoja kielipalveluiden järjestämiseksi. Seuraavassa **Kaisa Kuhmonen** kertoo projektin eri vaiheista ja sen nykytilasta.*

Valtionhallinnon kielipalveluiden nykytila

Ruotsin osalta hankkeessa hyödynnettiin ruotsinkielisten hallintopalveluiden kokoamista ja alueellistamista selvittäneen hankkeen tuloksia (ks. Sisäasiainministeriön julkaisuja 22/2005). Muiden kielten tilanteen kartoittamiseksi toteutettiin kysely, jolla selvitettiin kääntämisen ja tulkkauksen volyymia, kielipalveluiden tarvetta nyt ja tulevaisuudessa sekä kantaa siihen, miten valtionhallinnon kielipalvelut tulisi järjestää. Kyselyiden pohjalta selvisi, että valtionhallinnossa kääntäjiä, tulkkeja, kielentarkistajia ja terminologeja on yhteensä noin 150 henkilöä. Ruotsin kääntäjien osuus on noin 90 henkilötyövuotta. Ostopalvelut mukaan lukien kielipalveluiden kokonaiskustannukset ovat noin 18 miljoonaa euroa. Kielipalveluiden nykytilaa selvitettiin myös valtionhallinnon kääntäjille ja tulkeille järjestetyn keskustelutilaisuuden avulla, haastatteleamalla joitakin valtionhallinnon käännöspalveluiden suurkäyttäjiä sekä tarkastelemalla valtionhallinnon organisaatioiden omia kielipalveluita koskeneita asiakastytyväisyyskyselyitä.

Kääntäminen sekä kansalliskielille että muille kielille on lisääntynyt valtionhallinnossa. Esimerkiksi valtioneuvoston käännöstoimistoon käännettäväksi tulleiden hallituksen esitysten sivumäärä on lähes kaksinkertaistunut kahdessa vuodessa. Englannin käännöstarve kasvaa edelleen (erityisesti verkkosivukäännösten vuoksi), ja myös venäjän käännökset lisääntyvät. Vieraiden kielten käännöksiä ja tulkkausta tarvitaan lisääntyvän maahanmuuton vuoksi

***Kaisa Kuhmonen** työskentelee johtavana terminologina valtioneuvoston kansliassa ja toimi valtion kielipalvelut -hankkeen sihteerinä yhdessä ylitarkastaja Minna Sneekin kanssa.*

yhä enemmän myös kotimaisia tarpeita varten. Tulkkauspalveluita käytetään valtionhallinnossa etenkin poliisissa, tuomioistuimissa ja ulkomaalaisasioita hoitavissa organisaatioyksiköissä sekä vierailujen, neuvotteluiden, lähialueyhteistyön ja konferenssien yhteydessä. Kääntämisen tukitoiminnoista (mm. kilpailuttaminen, käännösten ulkoistaminen, terminologiset palvelut, käännösmuisti- ja kielentarkistuspalvelut) vain osa on tällä hetkellä kaikkien valtionhallinnon kääntäjien käytettävissä.

Hankkeessa selvisi, että suurin osa ministeriöistä ja virastoista toivoo omien kääntäjien säilymistä organisaatiossa, sillä omien kääntäjien tarjoamaa palvelua pidetään joustavana, asiantuntevana ja luotettavana. Pelkästään ostopalveluita käyttävien ministeriöiden ja virastojen toiveet kielipalveluiden järjestämisestä vaihtelivat suuresti: osa niistäkin toivoi omia kääntäjiä tai omia kilpailutuksia keskitettyjen sijaan, osa toivoi omalle hallinnonalalle keskitettyä palvelua, osa puolestaan alueellista palvelua, osa vapaata hajautettua ostopalvelujärjestelmää, muutama koko valtionhallintoa palvelevaa palvelukeskusta.

Valtionhallinnon kääntäjät ja tulkit puolestaan pitivät tärkeinä tiivistä yhteistyötä asiakkaiden kanssa ja mukanaoloa koko asian valmisteluprosessin ajan sekä panostusta selkeisiin lähtöteksteihin. Kieliteknologian täysimääräistä käyttöönottoa voisi edistää kääntämisen tukitoimintojen keskittäminen. Organisaatioiden ja kääntäjien välistä yhteistyötä voitaisiin lisätä myös esimerkiksi kilpailutuksissa, koordinoinnissa, käännösmuistien ja termitietokantojen jakamisessa sekä kielentarkistuspalveluissa.

Ehdotus valtionhallinnon kielipalveluiden uudelleenorganisoinnista

Valtion kielipalvelut -hankkeen toista vaihetta varten nimettiin selvityshenkilöksi hallintojohtaja *Håkan Mattlin* opetusministeriöstä. Hänen tehtävänä oli laatia ehdotus valtion kielipalveluiden uudelleenorganisoinnista. Mattlinin ehdotuksen lähtökohtana on, että valtion kielipalvelut toimivat pääsääntöisesti hyvin ja taroituksenmukaisesti. Mattlinin ehdotuksen pääkohdat ovat:

- Tuomioistuinten käännökset siirretään valtioneuvoston käännöstoimistosta tuomioistuinten omalle vastuulle. Siten käännöstoimisto keskittyisi valtioneuvoston tarvitsemiin käännöksiin. Oikeuslaitoksen käännöstarpeet tulisi ottaa huomioon hallinnonala-kohtaisissa tulossopimuksissa.

- Valtioneuvoston käännöstoimisto ottaa päävastuun ruotsin kielen termipankin kehittämisestä, ja käännöstoimistoa vahvistetaan yhdellä asiantuntijalla.
- Valtioneuvoston käännöstoimisto kehittää käännösmuistiyhteistyötä muiden alan toimijoiden kanssa.
- Valtioneuvoston käännöstoimiston osana toimivan kielipalvelun (vastaa muita kuin kansalliskieliä koskevasta valtionhallinnon sanastotyöstä ja valtioneuvoston termipankista Valterista) toimintaa suunnataan lähivuosina sanasto- ja termipankkityön lisäksi myös käännösteknologiaan.
- Ministeriöt ja virastot palkkaavat myös jatkossa omia kääntäjiä.
- Tulkkauspalveluita tarvitsevat viranomaiset palkkaavat myös jatkossa omia tulkkeja tai hankkivat tulkkauspalvelut ostopalveluina.
- Lisääntyviä käännöstarpeita varten perustetaan Vaasaan Länsi-Suomen lääninhallituksen osaksi valtion kielipalvelukeskus, joka tarjoaa kielipalveluita maksullisena palveluna valtion virastoille. Palvelukeskus tarjoaisi aluksi käännöspalveluita kansalliskielillä, myöhemmin kielivalikoimaa voitaisiin täydentää muillakin kielillä. Palvelukeskuksen tehtäviin kuuluisivat myös sanastotyö, kielentarkastus ja kieliteknologiset tehtävät. Kielipalvelukeskuksessa olisi aluksi 5–6 työntekijää, ja muutaman vuoden kuluessa henkilömäärä olisi 20–25.
- Kiinnitetään huomiota lähtötekstien laatuun ja perustetaan hanke edistämään virkakielen huoltoa ja ymmärrettävää kieltä.

Lisäksi Mattlin ehdottaa, että sisäasiainministeriö ryhtyy välittömästi valmistelemaan Vaasan kielipalvelukeskuksen perustamista palkkaamalla hankkeelle projektipäällikön. Palvelukeskus aloittaisi toimintansa 1.1.2008.

Valtionhallinnon kielipalveluiden nykytila -raporttia saa allekirjoittaneelta (kaisa.kuhmonen@vnk.fi) tai pdf-muodossa osoitteesta www.vnk.fi/julkaisut > Raportteja. Selvitysmiehen raportti. *Valtion kielipalveluiden organisointi* puolestaan löytyy pdf-muodossa osoitteesta

<http://www.vnk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=184427>.

□ **Kaisa Kuhmonen**
Valtioneuvoston kanslia, kielipalvelut

Nytt på termfronten

EU:s termdatabas **IATE** är nu tillgänglig för alla!

Adressen är

iate.europa.eu

- välj målspråk och källspråk
- skriv in sökordet och klicka på *Search*
- trunkering sker med *

Analysera, resonera och dokumentera – tankvärda tips för översättare av EU-relaterade texter

Intryck från seminariet om EU-terminologi arrangerat av statsrådets svenska språknämnd och riksdagens svenska byrå

Måndagen den 19 mars 2007, dagen efter riksdagsvalet, fylldes riksdagens auditorium av varken nya eller gamla riksdagsledamöter, utan av drygt hundra vetgiriga översättare, språkvårdare och terminologer. Seminariedeltagarna hade mött upp för att få vägledning i hur terminologin i EU-rättsakter ska hanteras nationellt. Hur ska vi som översättare göra när det finns olika termer eller uttryck för samma begrepp i EU-rättsakter, i svensk lagstiftning och i finsk lagstiftning? Eller när en och samma term har olika innebörd i de olika språkmiljöerna? Och vilka riktlinjer ska vi gå efter då det gäller att ta fram ny terminologi? Alla som arbetar med svenska författningstexter i Finland känner säkert igen frågorna, men saknar klara besked om lämpliga tillvägagångssätt.

Seminariet öppnades av *Anne-Marie Mattsson*, byråchef på riksdagens svenska byrå, och *Paulina Tallroth*, språknämndens ordförande, som båda konstaterade att EU har ett större inflytande på vår nationella lagstiftning än någonsin. Antalet utskottsbetänkanden i EU-ärenden har tredubblats under valperioden 2003–2007 och därför kan det rentav vara förlegat att fortfarande tala om EU-terminologi. I och med att vår lagstiftning till en stor del bygger på gemenskapens rättsakter har många s.k. EU-termer slagit rot i vår lagstiftning – och i vårt språk.

EU:s terminologi – dilemma eller brobyggare?

En orsak till den komplicerade situationen med svenska termer i Finland är att det bara finns en svensk språkversion av EG-rätten, medan den svenska språkversionen av vår lagstiftning också när vi genomför EG-rätten nationellt översätts utifrån den finskspråkiga lagstiftningen i Finland. Vi måste alltså ta hänsyn till det finska lagspråket i Finland. Om man t.ex. i Sverige vill ändra en term i hela lagstiftningen är det inget större problem och detsamma gäller på finska i Finland. Om vi däremot vill ändra en term på svenska i Finland finns det ingen praxis för detta, då lagstiftningsarbetet nästan uteslutande utgår från de finska behoven.

Översättarna *Margareta Gustafsson* från riksdagens svenska byrå och *Ingegerd Svensk*

Leila Leskinen sammanfattar här sina intryck från EU-terminologiseminariet.

från Finlands Bank konkretiserade termförbistringen med hjälp av praktiska exempel. Ett av exemplen var banktermen *asiakasriski*, som i EU-direktiv kallas för *exponering (mot kunder)* men som i tidigare finsk lagstiftning aningslöst översatts till *kundrisk*.

Problemet är att *kundrisk* i Sverige avser en risk som en kund exponeras för, inte en risk som beror på en kund. Termproblemet är åtgärdat i den nya kreditinstitutslagen (121/2007) där den rätta termen *exponering* har tagits in. I samma lag har också den fin-

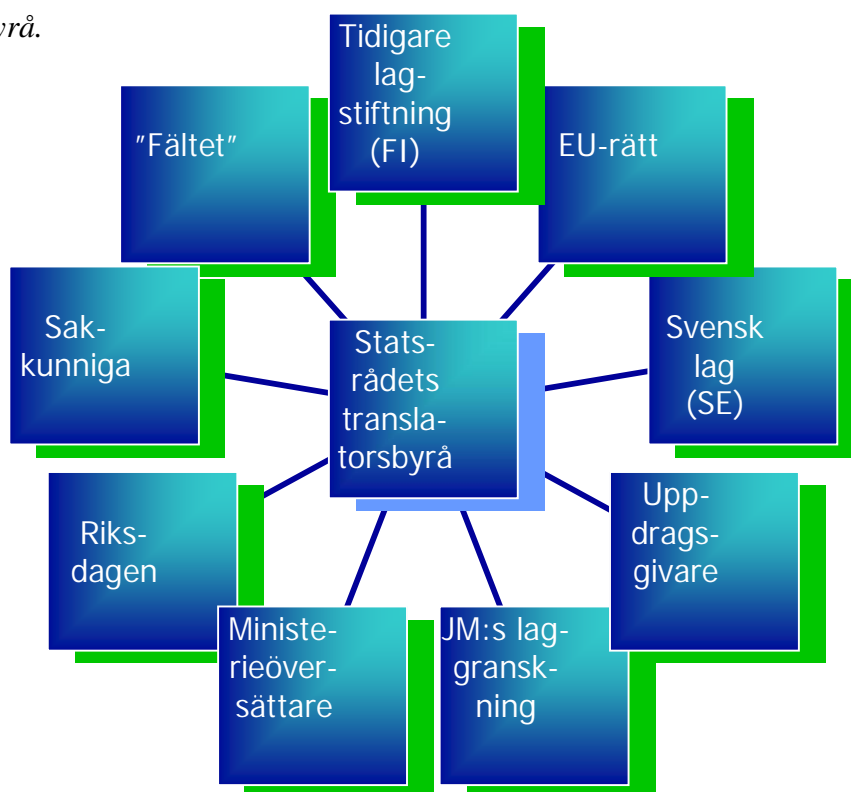
landssvenska termen *konsolideringsgrupp* för *konsolidointiryhmä* fått ge vika för den term som används i Sverige, nämligen *finansiell företagsgrupp*.

I vissa fall kan det mångspråkiga EU alltså hjälpa oss på traven med att modernisera svenskan i Finland. Finskans *yhteisö* i ord som *julkisyhteisö* motsvaras på EU-svenska och i Sverige av *offentlig sektor* eller *offentliga organ*, inte *offentliga samfund*. I Sverige används *samfund* bara i fråga om ideella, vetenskapliga eller religiösa samfund, och det samma bör gälla även hos oss. En modernisering som lyckligtvis redan har införts hos oss är att *Y-tunnus* (*yritys- ja yhteisötunnus*) heter *FO-nummer* (*företags- och organisationsnummer*).

Översättaren i valet och kvalet

I Finland händer det lätt att vi översättare tyr oss till etablerade svenska termer i finsk lagstiftning, eftersom det är lätt att motivera valet med att ”det står så i lagboken”. Att automatiskt använda gamla, missvisande termer är lika tveksamt som motsatsen, att rakt av ta in svensk EU-terminologi hos oss. Men hur ska

Mikael Ekholms illustration av vem/vad som påverkar valet av termer vid statsrådets translatorsbyrå.

vi då kunna sätta fingret på rätta termer och uttryck?

Svaret på frågan diskuterades av övertranslator *Mikael Ekholm* från Statsrådets translatorsbyrå. Han tog upp olika aspekter som är viktiga att tänka på när vi arbetar med översättningar som grundar sig på EU-rättsakter. Den första synpunkten gäller termmotsvarigheter. Det gäller att bestämma om en term har samma betydelse i EU:s lagstiftning, svensk lagstiftning och finsk lagstiftning. Men det finns också annat än tidigare lagstiftning som påverkar termvalet. Översättarna ska inte isolera sig i sina elfenbenstorn, utan samverka med textförfattaren, uppdragsgivaren, sakkunniga, ministerieöversättare, justitieministeriets laggranskare, riksdagens översättare och justerare samt fältet. När vi ställs inför valkval i termkonflikter måste vi överväga om en möjlighet kanske kunde vara att använda den så kallade parentesmodellen, att för den finska termen *vakuutustekninen vastuuvelka* skriva t.ex. *försäkringstekniska avsättningar (ansvasskuld)*. Här har man företrädesvis använt den gängse EU-termen, men för tydlighetens skull angett den i Finland etablerade varianten inom parentes.

Bestämmer kommissionen termerna?

Grundprincipen för beslutsfattande i EU är att kommissionen har ensamrätt att lägga fram lagstiftningsförslag som Europaparlamentet och rådet behandlar. Rådet fattar sedan beslutet ensamt, eller tillsammans med Europaparlamentet.

I praktiken kan grönböcker, vitböcker, meddelanden och rapporter från kommissionen med tiden mynna ut i konkreta lagstiftningsförslag. Termens liv i EU börjar alltså i kommissionen. Är det då också kommissionen som bestämmer termerna? Enligt *Ingemar Strandvik*, språklig samordnare i den svenska avdelningen vid EG-kommissionen, kan svaret vara ja, trots att kommissionen inte har någon maktposition i termfrågor. I egenskap av initiativtagare är det ofta kommissionen som introducerar nya termer och begrepp, men det kräver att terminologerna eller översättarna har haft tid att utreda, utvärdera och dokumentera termfrågorna. När allt kommer omkring är det nog snarare juristlingvisterna vid de olika institutionerna som har det sista ordet i termfrågor, menade Strandvik.

Organisation och rutiner vid kommissionens översättningsenhet

Rättsligt sett är alla 23 officiella EU-språk likvärdiga. När en text översätts från ett språk till 22 andra anses inget särskilt språk vara original. Strängt taget handlar det alltså inte om översättningar utan om språkversioner.

Vid kommissionens generaldirektorat för översättning finns en svensk översättningsavdelning med ca 70 översättare förlagda på tre enheter med olika ämnesområden. Vidare finns det fem svenska översättare vid den nyinrättade webböversättningsenheten och två på representationen i Stockholm och en i Helsingfors. Organisationen av arbetet ger uttryck för ett relativt utpräglat texttypstänkande, en medvetenhet om vikten av målgruppsanpassning beroende på texttyp.

För att underlätta arbetet finns tekniska hjälpmedel för återanvändning av befintlig information (text- och termbaser och över-

sättningsminnen). En stor del av översättningsarbetet går till tidsödande termsökningar och därför är det bra att dokumentera resonerandet kring termer och begrepp. Ett mycket viktigt led i översättningsprocessen är Elise, en elektronisk följesedel, som främjar kommunikationen mellan alla dem som deltar i textproduktionen. På följesedeln kan översättarna ställa frågor, signalera fel och diskutera med översättare till andra språk som jobbar med samma text. Elise är också en kommunikationskanal mellan de olika institutionerna: på följesedeln kan översättare och terminologer avrapportera termutredningar, identifierade problem, motiveringar till "icke-genomskinliga" lösningar och kvarstående frågor. I termarbetet har kommissionens översättare också mycket stor nytta av det nätverk av svenska kontaktpersoner vid myndigheter och departement som justitiedepartementet har upprättat.

Redaktionell, rättsteknisk och terminologisk kvalitet

Gemenskapens rättsakter ska vara klara, enkla och exakta. De behöver en bra utformning såväl i sak som redaktionellt, juridiskt och språkligt. Därför är kvalitetssäkring av såväl produkten som processen avgörande. Produkten är förstas översättningen, men också originalet, medan processen avser översättningsarbetets organisation, rutiner och metoder.

Om vi tittar på själva översättningen och den första av de tre kvalitetsaspekterna, den redaktionella kvaliteten, ska både förlagan och översättningen utarbetas enligt gällande anvisningar och skrivregler (Publikationshandboken, Myndigheternas skrivregler osv.). Översättningarna av EU-dokument ska stilmässigt avvika så lite som möjligt från motsvarande svenska texttyper (t.ex. författningar, utredningar, webbtexter). Den andra kvalitetsaspekten, den juridiska, innebär att rätts tekniska anvisningar ska tillämpas korrekt i både original och översättningar. Dessutom ska översättningarna garantera juridisk ekvivalens, de ska ha samma rättsverkan som originalet. För den terminologiska kvaliteten

gäller desamma anvisningarna. God termkvalitet innebär att befintlig nationell terminologi används när det är möjligt och att ny EU-terminologi skapas vid behov. Målet är att inte skapa parallell EU-terminologi som försvårar kommunikationen.

Hur garanteras den terminologiska kvaliteten?

Vilka är utmaningarna för ett lyckat termarbete och därmed också lyckade översättningar? Enligt Ingemar Strandvik är de största stötestenarna tidsbrist och bristande kvalitet på både original och översättningar. Bra terminologi tar tid att få fram och termarbetet kommer lätt i skymundan av ”viktigare arbete”. I EU beror brister i kvaliteten på originalen på att författarna i allmänhet inte skriver på sitt modersmål och på att de sällan får redaktionell hjälp. De är ofta fackexperter men inte jurister, och saknar därför utbildning i lagstiftningsteknik. Eftersom de är experter på sitt område glömmar de ofta att lägga in definitioner på ord och uttryck som kan vara svårtolkade för dem som inte är insatta i ämnet. När det gäller översättningarna förekommer brister i tillämpningen av utarbetade anvisningar och skrivregler, brister i översättningsfärdighet och bristande förtrogenhet med terminologi och terminologisk metod, vilket kan leda till icke-optimal terminologi. Med icke-optimal terminologi avses underterminologisering, såsom oönskad synonymi om översättaren inte upptäcker facktermerna i texten, eller överterminologisering, dvs. terminologisering av allmänspråket.

En gång fel blir alltid rätt?

Språkligt perfekta versioner är svåra att åstadkomma direkt, men lyckas vi inte komma fram till en bra lösning är det skäl att dokumentera hur långt vi kommit i termarbetet. Det behöver inte bli rätt genast, huvudsaken är att det blir rätt så fort som möjligt, sade Ingemar Strandvik.

För att komma till rätta med terminologin och undvika ”onödig” EU-jargong är det viktigt att göra begreppsanalyser med fackexperter.

Det gäller att vara på sin vakt eftersom ”en gång fel blir alltid rätt”-problematiken innebär att även om en term är fel blir den korrekt när rättsakten godkänns. Terminologisk status är således inte nödvändigtvis detsamma som terminologisk kvalitet. När en term har slunkit in i EU-rättsakter lever den lätt vidare eftersom rättsakter sällan korrigeras på enbart språkliga grunder. Det väsentliga är att undvika att automatiskt använda den nationella term som ”låter mest idiomatisk” eller att automatiskt välja en kalkerad ordagrann översättning av källspråkstermen. I båda fallen krävs först ingående begreppsanalyser och ofta samråd med nationella experter på det berörda området.

Rådets roll i termarbetet

Tillsammans med Europaparlamentet är Europeiska unionens råd unionens lagstiftande organ. Vid rådet görs ändringar i de förslag till rättsakter som kommissionen har lagt fram och ibland kan den slutliga texten avvika betydligt från kommissionens ursprungliga förslag. *Mette Lembring*, terminolog och granskare vid svenska språkenheten för rådets svenska avdelning, berättade om översättnings- och termarbetet vid rådet. Också hon poängterade att termarbetet inte är avskild verksamhet, utan att nya uttryckssätt växer – eller värker – fram genom samverkan mellan översättare, terminologer, juristlingvister och experter. Samarbetet är ett nödvändigt kretslopp mellan EU-institutionerna och svenska språkvårdsorgan.

Vid rådets svenska översättningsenhet finns för närvarande 35 översättare/granskare, men antalet kommer att minska till 25. För det mesta arbetar rådets översättare med mycket korta tidsfrister: 20 procent av översättningarna ska vara färdiga på 24 timmar och 70 procent inom tre dygn. Engelska och franska är ryggradsspråk i termarbetet, eftersom 80 procent av översättningarna görs från engelska och 15 procent från franska. Det är inte heller ovanligt att källspråket i ett dokument ändras så att en del av texten är skriven på engelska och en del på franska, vilket inte gör livet lättare för översättarna.

För att få fram en bra översättning är det absolut nödvändigt att reda ut eventuella termproblem och att sedan dokumentera lösningarna. Ett välgjort termjobb kräver ofta tid, men ger mindre att förlora i oöverbärgda termval, hävdade Mette Lembring.

Har parlamentet sista ordet?

Termseminariets tredje företrädare för EU-institutionerna, *Peter Norman*, juristlingvist vid Europaparlamentet, redogjorde för medbeslutandeförfarandet, den vanligaste beslutsmetoden inom EU:s lagstiftningsförfarande. Medbeslutandeförfarandet ger Europaparlamentet ökat inflytande på en rad områden. Huvudprincipen för medbeslutandeförfarandet är att rådet och parlamentet antar ny lagstiftning gemensamt på förslag av kommissionen.

Trots att det i sista hand är parlamentet som antar rättsakterna sade Peter Norman att översättarna vid parlamentet känner sig bundna vid kommissionens termval, eftersom de vanligen ändrar bara en del av alla artiklar i en rättsakt. Parlamentsledamöterna kan lägga fram ändringsförslag som gäller innehållet i rättsakterna, men översättarna kan bara lämna synpunkter på ordval och terminologi.

Precis som deras kolleger på kommissionen och rådet samarbetar översättarna och juristlingvisterna vid parlamentet med språkvårdarna vid Regeringskansliet och svenska myndigheter för att få synpunkter på språket och termerna i de svenskspråkiga rättsakterna. Dessutom rådfrågar de vid behov Europaparlamentets ledamöter och kolleger från andra medlemsstater.

De viktigaste källorna för översättnings- och granskningsarbetet vid Europaparlamentet är

- den interinstitutionella termbanken IATE
- den elektroniska följesedeln Elise
- handboken för utformning av rättsakter i Europeiska unionens råd
- gemensam praktisk handledning för utformningen av rättsakter vid gemenskapens institutioner

- anvisningarna om att översätta EU-rättsakter
- tidigare lagstiftning
- Google.

Om medbeslutandeförfarandet inte leder till resultat och institutionerna inte kan enas om formuleringarna i rättsakterna ordnas ”förlikningsmöten”. Utifrån resultatet av dessa möten omarbetas texten varefter den översätts på Europaparlamentet och rådet. Detta leder till två svenska versioner. Problemet är att texterna ofta innehåller politiska kompromisser: två parter hoppas att oklara formuleringar ska tolkas på ett sätt som gynnar just dem. För att råda bot på förbistringen efterlyste Peter Norman en rationalisering av översättnings- och granskningsarbetet vid rådet och Europaparlamentet.

Hur hanteras EU-termer i Sverige?

Anne-Marie Hasselrot från EU-språkvården vid Regeringskansliet berättade för sin del om de principer som tillämpas vid genomförandet av EG-rätten i Sverige. EU-språkvården erbjuder information och rådgivning till handläggare som deltar i EU-arbetet och till översättare, granskare och juristlingvister i institutionerna och meddelar riktlinjer för det språkliga arbetet med framför allt EG-rättsakter.

Ledstjärnan för genomförandet av EU-direktiv i Sverige är att texten i direktiven i princip ska omarbetas, och alltså inte överförs ordagrant till svensk rätt. Innehållet i de författningar som bygger på direktiv ska struktureras och presenteras i överensstämmelse med svensk lagstiftningstradition. Man strävar efter enkelhet och klarhet och undviker långa meningar och invecklad satsbyggnad, vilket förekommer relativt allmänt i direktiven. Eventuella tolkningsproblem i ett direktiv ska redas ut och inte föras vidare till den svenska lagstiftningen och dem som ska tolka bestämmelserna.

Anne-Marie Hasselrot konstaterade att situationen när det gäller terminologins överensstämmelse mellan EU och Sverige i dag är bra, samarbetet är intensivt och fruktbart. I

termfrågor följer man i Sverige principen om att man inte ändrar på den terminologi som används inom EU annat än i mycket välmotiverade fall. Mest arbete orsakar numera meningsbyggnad och liknande frågor.

Anne-Marie Hasselrot uppmanade också alla intresserade att besöka EU-språkvårdens webbsidor, där man bl.a. finner en lista över EU-språkkontakter och EU-ordlistor.

Riktlinjer för hantering av svenska EU-termer i Finland

Seminarier avslutades med en sammanfattande diskussion under ledning av *Sten Palmgren* från justitieministeriet som moderator. Än så länge finns det inga allmänna rekommendationer för hur termer med ursprung i EU ska användas i det svenska författningsspråket i Finland, men seminariet gav Statsrådets svenska språknämnd många uppslag att arbeta vidare på.

Det övergripande målet är att vi ska skriva så enkla och exakta texter som möjligt, vilket gäller såväl original som översättningar. Kvalitetssäkringen av originalen kan med fördel förbättras så att de blir överskådliga, lättlästa och enhetliga redan som utkast. Texterna ska utformas enligt gällande riktlinjer och terminproblematik ska i mån av möjlighet identifieras

genast i början av textprocessen. Här har EU redan kommit en bit på vägen, men hos oss finns det rum för ett ökat samarbete mellan experter och språkfolk. Översättarna är i själva verket en dold kunskapsreserv vars kompetens kunde lyftas fram på en bredare front.

I översättningsfasen är det terminologernas och översättarnas uppgift att dokumentera det utförda termarbetet, så att alla som deltar i översättningsprocessen ska kunna ta del av resonemanget och överväga behovet av fortsatt utredning. I Finland bör vi fundera på att införa en liknande följesedel för översättningar som redan används vid EU-institutionerna. Vi kan också utarbeta anvisningar för tillvägagångssättet vid termval t.ex. i form av ett flödesdiagram eller en checklista. Vi bör hitta metoder för att förbättra samarbetet mellan de olika länkarna i översättnings- och granskningskedjan i Finland och jobba vidare på att skapa en gemensam termbank. Avslutningsvis kan EU-terminologiseminarier ses som ett första steg mot ett intensifierat samarbete mellan översättare, granskare och språkvårdare i Finland, Sverige och EU, vilket vi hoppas ska kunna gynna hela översättningshantverket.

□ **Leila Leskinen**, translator vid kommunikationsministeriet

Lunchpaus. Längst framme Mette Lembring från rådets svenska avdelning och bakom henne Anne-Marie Hasselrot från EU-språkvården vid Regeringskansliet.

Hjälpmedel på Internet

I sin föreläsning på språknämndens EU-terminologiseminarium tipsade Anne-Marie Hasselrot från EU-språkvården vid Regeringskansliet om följande hjälpmedel på Internet. Alla utom IATE hittar du också behandligt på adressen www.regeringen.se.

IATE

EU:s officiella termdatabas, se separat inforuta på s. 6.

iate.europa.eu

EU-språkvårdens webbsidor

<http://www.justitie.regeringen.se/sb/d/2750>

Att översätta EU-rättsakter

Anvisningar utformade av EU-institutionernas översättningsenheter.

http://ec.europa.eu/translation/language_aids/swedish/swedish_style_guide_sv.rtf

Gemensam praktisk handledning för utformningen av gemenskapslagstiftningen

Handledning utarbetad av Europaparlamentets, rådets och kommissionens rättstjänster.

<http://eur-lex.europa.eu/sv/techleg/1.htm>

Publikationshandboken

EU-institutionernas redaktionella regler.

<http://publications.europa.eu/code/sv/sv-000100.htm>

Språkrådet

Publikation med rekommendationer i term- och språkfrågor. Utarbetas av rådets svenska översättningsavdelning i samråd med övriga EU-institutioner, Regeringskansliets EU-språkvårdare och svenska språkexperter. http://europa.eu.int/comm/translation/language_aids/swedish_en.htm.

www.regeringen.se

(Klarspråk → EU-språkvården → EU-språkliga tips)

I vänstra spalten under *Hitta direkt* finns länk till **Klarspråk** där du hittar bl.a.

- Svarta listan - ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk
- Lathund för webbskribenter
- Utrikes namnbok
- Tala för att tolkas, skriva för att översättas
- Språkspalter
- Myndigheternas skrivregler

Via länken *EU-språkvården* kommer du vidare till sidor med *EU-språkliga tips*, bl.a.

- Klarspråksguide till EU-jargongen
- Generaldirektoratens namn
- Rådskonstellationerna
- Publikationshandboken

KONTAKTINFORMATION

Frågor och initiativ till Statsrådets svenska språknämnd kan sändas per e-post, fax eller post till nämndens sekreterare på någon av följande adresser:

E-postadress: spraknamnden@vnk.fi

Fax: 09-1602 4010

Postadress: Statsrådets svenska språknämnd

Statsrådets translatorsbyrå

PB 23, 00023 STATSRÅDET

I principiella frågor som gäller svenskt lag- och förvaltningspråk i Finland kan nämnden även konsulteras muntligen via sekreteraren, tfn 09-1602 2113.

Prenumerationer på Språkråd, adressändringar och annulleringar:

per e-post, fax eller post. Se adresserna ovan.

Nya prenumerationer till mottagare utanför Finland tas emot bara i fråga om språkvårds- och terminologiorgan, myndigheter etc.

Språkråd sänds gratis till beställaren.

